

PRIJS VAN DE KANTL VOOR TAALKUNDE 2017
ELINE ZENNER, *COGNITIVE CONTACT LINGUISTICS: THE MACRO, MESO AND MICRO INFLUENCE OF ENGLISH ON DUTCH*

EN

ANNE-SOPHIE GHYSELEN, *VERTICALE STRUCTUUR EN DYNAMIEK VAN HET GESPROKEN NEDERLANDS IN VLAANDEREN: EEN EMPIRISCHE STUDIE IN IEPER, GENT EN ANTWERPEN.*

Juryverslag vierjaarlijkse prijs van de Academie voor Taalkunde 2017

Wat er verschijnt in een bepaald vakgebied, is voor een stuk onderhevig aan trends en cyclussen. Op dit ogenblik is er opvallend veel onderzoek naar taalgebruik, eerder dan taalsysteem, met de daarbij horende kwantitatieve methodologie in de vorm van statistische modellen. In het aanbod van de jongste vier jaar dat de jury Taalkunde selecteerde, waren er twee werken die er duidelijk bovenuit staken. Zij heeft dan ook beslist beide werken voor te dragen voor de prijs voor Taalkunde van de Academie, en de ledenvergadering is haar daarin gevolgd.

Het gaat om twee proefschriften, het ene van **Eline Zenner**, in 2013 verdedigd aan de KULeuven, het andere van **Anne-Sophie Ghyselen**, in 2016 verdedigd aan de UGent.

Het werk van Eline Zenner draagt de titel *Cognitive Contact Linguistics: The macro, meso and micro influence of English on Dutch*. Dat van Anne-Sophie Ghyselen heet *Verticale structuur en dynamiek van het gesproken Nederlands in Vlaanderen: een empirische studie in Ieper, Gent en Antwerpen*.

Beide werken betreffen actuele thema's: (1) de impact van het Engels op het Nederlands (Eline Zenner) en (2) de relatie tussen dialect, tussentaal en standaardtaal (Anne-Sophie Ghyselen). Het zijn studies met een sterk empirische inslag, met een daarbij horende methodologie, die ook de statistiek als hulpmiddel aanwendt. Zenner doet in haar studie een beroep op omvangrijke tekstcorpora, terwijl Ghyselen het materiaal voor haar onderzoek verzamelt aan de hand van een brede waaier van interviews. De auteurs geven blijk van een erg kritische reflectie op de eigen resultaten en methode, en hebben oog voor de bredere toepasbaarheid en relevantie van hun werk.

Over beide werken had de jury achtereenvolgens het volgende te zeggen.

Eline Zenner (2013), *Cognitive Contact Linguistics: The macro, meso and micro influence of English on Dutch*. Proefschrift KU Leuven. 420 pp.

Dit is een intelligent opgezette studie naar de invloed van het Engels op het Belgisch-Nederlands en Nederlands-Nederlands, en dat op drie niveaus: macroniveau, het microniveau en het daartussenin liggende mesoniveau. De studie bestaat uit een aantal opeenvolgende, coherent samenhangende en meestal ook zeer substantiële deelonderzoeken, waarbij elke volgende deelstudie inspeelt op de resultaten van de vorige. De context voor het onderzoek wordt uitvoerig besproken, de gemaakte keuzes (voor het theoretische kader, de vooropgezette doelen, de methodologie, enz.) worden goed gemotiveerd, de analyses zijn genuanceerd en goed onderbouwd met gesofistikeerde statistische methoden.

De studie stelt zich ten doel nieuw materiaal te leveren in de beschrijving van de Nederlands-Engelse contactsituatie. Ze is in die zin ambitieus, dat ze wil laten zien hoe taalcontactonderzoek tegelijk ontwikkeld kan worden op de drie genoemde niveaus. Op het eerste niveau, het macroniveau, wordt de verspreiding nagegaan van Engels als internationale communicatietaal, de auteur spreekt van het Lingua Franca paradigma (LFP). Op microniveau wordt onderzoek gedaan naar patronen in (de variatie in) het gebruik van ontleende lexemen, wat aansluit bij het klassieke onderzoek naar anglicismen. Ergens daartussenin, op mesoniveau, wordt aandacht besteed aan code-switching en geleende fraseologie.

De deelstudies in hun onderlinge samenhang moeten de basis vormen voor de cognitieve dimensie in de contactlinguïstiek, een belangrijke vernieuwing. Die cognitieve contactlinguïstiek vormt dan een nieuw inter- en cross-disciplinair paradigma dat zich voedt met kernconcepten en theorieën uit de Cognitieve Linguïstiek en de Cognitieve Sociolinguïstiek. Op die manier worden nieuwe perspectieven geopend op variatie en verandering voor zover die samenhangen met contact tussen talen. Het werk is dus vernieuwend, maar ook geschreven met veel respect voor - en kennis van - de klassieke standaardreferenties in het veld.

Methodologisch is gewerkt met drie corpora. Er is het krantencorpus van meer dan 1 miljard woorden, synchroon, gelemmatiseerd en syntactisch geparset, er zijn de meer dan 16.000 vacatureberichten uit de bladen *Vacature* voor het Belgisch Nederlands, en *Intermediair* voor het Nederlands van Nederland. Voorts is er een gesproken taalcorpus dat is samengesteld op basis van de reality-tv show *Expeditie Robinson*, met behulp van manuele transcriptie. Die corpora vormen het voorwerp van verschillende casestudies, waarbij het materiaal bewerkt wordt met nieuwe geavanceerde statistische technieken, die o.a. rekening houden met de veelheid aan factoren die in het spel zijn, in tegenstelling tot bv. het vroegere leenwoordenonderzoek dat zich beperkte tot de monofactoriële analyse van structurele, taalinterne fenomenen, en moest steunen op beperkte corpora van bestaande woordenboeken.

De cognitieve benadering kenmerkt zich door een onomasiologische benadering, dat wil zeggen dat men van het concept naar het woord gaat en niet omgekeerd. Interessant is dat hierbij de mate van het succes van leenwoorden bepaald wordt aan de hand van bestaande alternatieve lexicalisaties voor het concept in kwestie. Dankzij de multifactoriële analysemethode komt de auteur tot de bevinding dat het succes van ontleningsprocessen gelijktijdig bepaald wordt door verwerkingsfactoren als de relatieve lengte van het leenwoord, gebruiksfactoren als de frequentie van het concept, conceptuele factoren als de aanwezigheid van een lexicale leemte, en culturele factoren zoals de band die de gebruikers hebben met de globalistische Anglo-Amerikaanse cultuur.

Algemeen oordeel

We krijgen een duidelijke verdieping van het discours over - en onderzoek naar - de invloed van het Engels op het Nederlands. De grote verdienste van dit werk is dat de invloed van het Engels op het Nederlands op de drie genoemde niveaus (van micro- tot macroniveau) wordt onderzocht, waardoor een omvattend en genuanceerd beeld ontstaat van de invloed die het Engels momenteel op diverse domeinen van het Nederlands uitoefent. Zo wordt een empirische fundering gelegd voor het nieuwe domein van de cognitieve contactlinguïstiek.

Anne-Sophie Ghyselen (2016), *Verticale structuur en dynamiek van het gesproken Nederlands in Vlaanderen: een empirische studie in Ieper, Gent en Antwerpen*. Doctorale dissertatie, Univ. Gent, 535 pp.

Het werk van Anne-Sophie Ghyselen, tot vreugde van de jury in het Nederlands gesteld, is een zeer substantiële en breed opgezette studie over een duidelijk omschreven thematiek. De methode is over het algemeen uitstekend beredeneerd en uitgewerkt, met inbegrip van gesofistikeerde statistische toetsing.

Het bevat een studie van taalrepertoria d.w.z. het geheel aan taalvormen beschikbaar in de taalgemeenschap, en dat in drie Vlaamse steden, Ieper, Gent en Antwerpen. Toevoeging van een Limburgse plaats had het beeld completer gemaakt, maar in elk geval is de Brabants-Vlaamse waaier goed afgedekt. De auteur wil een beeld krijgen van structuur en dynamiek van die taalrepertoria, waarover straks meer, en doet daarvoor empirisch onderzoek naar een groot aantal taalkenmerken in spontaan gesproken taal, waarvan de veranderingsgevoeligheid vastgesteld en verklaard wordt.

Voor dat onderzoek stelde ze een corpus samen van in totaal zo'n 45 uur spontane spraak, met het taalgebruik van 30 hoogopgeleide vrouwen, afkomstig uit de genoemde steden en geboren tussen 1979 en 1987 of tussen 1946 en 1973. Opnames werden in vijf spreeksituaties gemaakt: (1) een dialecttest, (2) een gesprek met een vriend(in) uit de eigen regio, (3) een gesprek met een vriend(in) uit een ander dialectgebied, (4) een sociolinguïstisch interview met een onbekende interviewer en (5) een standaardtaalttest. De auteur geeft zelf aan dat voortgezet onderzoek ook andere sociale groepen bij de studie moet betrekken om het totale beeld representatiever te maken.

Het gaat hier om een overtuigende, verhelderende en vernieuwende synthese van al het werk dat rond dialectverlies, destandaardisering en demotie gebeurde. Met demotivering wordt bedoeld dat sprekers nog steeds de bedoeling hebben om standaardtaal te spreken, maar een andere invulling geven aan dat begrip, terwijl bij destandaardisering het ideaal van de standaard aan terrein verliest en steeds minder mensen dus in steeds minder situaties standaardtaal willen spreken.

Het geheel is gekenmerkt door een heldere en evenwichtige architectuur, die ruimte biedt voor antwoorden op drie onderzoeksvragen. Een eerste theoretische vraag focust op de structuur van het Vlaamse taalrepertorium: de afbakening op de verticale as van variëteiten zoals dialect, tussentaal en standaardtaal in de heterogeniteit van de dagelijkse spraak. Ten tweede tracht deze studie ook te achterhalen welke diachrone dynamiek het Vlaamse taalrepertorium typeert. Meer specifiek slaagt ze erin, door sprekers uit verschillende leeftijdsgroepen te bestuderen, taalveranderingsprocessen op het spoor komen, en te bestuderen hoe die zich tot elkaar verhouden. Een derde vraag ten slotte is van taalinterne aard. Als we stilistische of diachrone dynamiek observeren in Vlaanderen, welke taalvarianten zijn daarbij dan het meest gevoelig/resistent, en wat zijn de verklarende factoren voor de variatie? De lezer wordt geconfronteerd met een zeer kritische behandeling/literatuurstudie van zowat alle toonaangevende analyses over die thema's uit de voorbije jaren, waarbij beleefd maar erg trefzeker en onderbouwd kritiek geleverd wordt.

Methodologisch wordt gewerkt met data uit gesproken Nederlands taalmateriaal, dat stilistisch, geografisch en sociolinguïstisch gevarieerd is. Nieuw voor Vlaanderen is dat het taalrepertorium bestudeerd wordt in vijf gecontroleerde spreeksituaties, met

uit Antwerpen, Gent en Ieper telkens 30 hoogopgeleide vrouwen als informanten, die in twee spreesituaties zichzelf opnemen. Vernieuwend is de geïntegreerde methodologie, waarbij productie, perceptie en evaluatie in hun samenhang bestudeerd worden, en waarbij individuele taalgebruikers in meerdere spreesituaties geobserveerd worden.

Voor de analyse worden vier contemporaine statistische technieken gecombineerd. Die worden gecombineerd met kwalitatieve analyses van de interviewdata, aangezien die inzicht kunnen bieden in het waarom van de gekwantificeerde structuren en correlaties. Die combinatie van methodes maakt het mogelijk om op een objectieve manier eventuele structuren te kwantificeren in de heterogeniteit van spontane spraak en die te verklaren aan de hand van factoren zoals situatie, leeftijd, attitude en sprekerintentie.

Algemeen oordeel

De jury acht dit een voortreffelijke studie met een vergelijkende analyse van de repertoria in drie verschillende provincies. De auteur geeft blijk van een uitstekende beheersing van actuele moderne variatielinguïstische analysetechnieken, de sociolinguïstische interpretatie van de onderzochte taalkenmerken is voorbeeldig. Opmerkelijk is de grote vertrouwdheid met zowel de synchrone dialectkenmerken als met de historisch-taalkundige achtergrond ervan. Bieden de deelstudies op zichzelf al een duidelijke meerwaarde, in vergelijkend perspectief leiden ze tot onmiskenbaar nieuwe inzichten. Met deze studie krijgt het actuele debat omtrent de gelaagdheid van het Vlaamse taalrepertorium een solide, empirische onderbouw.

Op grond van dit jury-oordeel kent de Academie dan ook met veel genoegen de gedeelde vierjaarlijkse prijs voor Taalkunde toe aan beide jonge onderzoekers.

Voorzitter en leden en Jury Prijs Taalkunde 2017:

Willy Vandeweghe (voorzitter)

Hans Smessaert

Ann Marynissen

Wim Vandenbussche